

UPRAVLJANJE ZA VARSTVO NAVADNE ČIGRE V SLOVENIJI

// Damijan Denac, Luka Božič

Zadnji »flosarji« (dravski splavarji) so večnoma pomrli in z njimi so se izgubila tudi živa pričevanja Drave brez elektrarn, ko se je izpod Pohorja še dalo pripluti do Donje Dubrave in tam raztovoriti les, ali pa iti še dalje do Osijeka in Donave. Starejši domačini se sicer še spomnijo rečnih odsekov, kasneje zajezenih, velikih prodišč in predvsem mogočne reke, ki je prosto tekla, in poplav, ki so oblikovale strugo in krojile življenje naravi in človeku ob reki. Usoda navadne čigre (*Sterna hirundo*) na Dravi je tesno povezana s človekovimi posegi v reko. Človek ji je uničil naravna gnezdišča, po drugi strani pa ustvaril nadomestna, ki jih vzdržuje ter jo tako ohranja. Poglejmo si njeno zgodbo.

V časih znanega štajerskega ornitologa Otmarja Reiserja (začetek 20. stol.) je navadna čigra na Dravi dokumentirano gnezdila pri Loki, v sedemdesetih letih pa pri Šturmovcih. Toda kolonija v Šturmovcih je zaradi postavitve HE Formin in jez

Japonski dresnik in smrdljivi bežeg vsako leto povsem prerasteta Mali otok.
foto: Dejan Bordjan

Črnoglaví galeb (*Ichthyophaga melanocephala*) je začel gnezdití v Sloveniji prvič v večjem številu leta 2016 na otoku Prodnati 1.
foto: Tilen Basle

Gnezdeče čigre in galebi na otoku Prodnati 1 – slikano iz zavetja za raziskovalne namene projekta ČIGRA. V ozadju ornitološka opazovalnica na nasipu Ptujškega jezera.
foto: Jure Novak

v Markovcih propadla, saj je bil življenjski prostor (obsežno rečno prodišče) uničen. Vprašanje je, ali bi nam to populacijo uspelo ohraniti, če ne bi po nekem naključju v gradbeni jami zalitega Ptujškega jezera ostala dva velika kupa zemlje in proda, ki sta po zalitju postala otoka. Čigre so takoj zasedle večjega in ustvarile kolonijo, kmalu pa so se prestavile na manjšega, ki mu odtlej pravimo Mali otok. Ornitologi in naravovarstveniki so že v tistem času nemudoma reagirali, saj je bilo jasno, da bo prodnata površina umetnega otoka ostala gola le kratek čas. Začelo se je upravljanje z gnezdišči čigre, ki neprekinjeno traja še danes.

UPRAVLJANJE Z OTOKI

Poleg čiger so na Malem otoku začeli gnezdití tudi rečni galebi (*Chroicocephalus ridibundus*), in močnejši kompeticijski pritisk galebov je čigre počasi izrinjal z otoka. Preselile so se na betonske daljnovidne podstavke, ki pa so bili na začetku ekološka past: mladiči so jo brez možnosti vrnitve na podstavke

Pomemben ukrep upravljanja Novega otoka je vsakoletno žaganje vrb po obodu otoka, pri čemer vrbe ohranjamo žive, saj korenine utrjujejo brežine.

foto: Eva Horvat

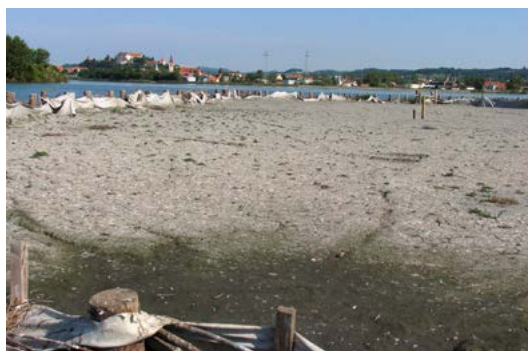

mahnili v vodo in utapljačo se je odnesla reka. Podstavka smo zato kmalu opremili z ograjo in strukturami za izboljšanje preživetja mladičev. Mladičem smo omogočili senco in zavetje pred neurji ter plenjenjem. Leta 2004 so denimo vse čigre gnezdile samo na betonskih podstavkih, ki pa so jih na veliko začeli naseljevati tudi galebi. Nujna je bila intervencija, in na pobudo DOPPS so Dravske elektrarne Maribor (DEM) pozimi leta 2004 zgradile t. i. Novi otok, velik 840 m². Izdelan je bil z jezerskim sedimentom in ni bil prekrit s prodom. Čigre so ga takoj naselile in prvo gnezditveno sezono, leta 2005, na njem že gnezdile v velikem številu. S tem je tudi upravljanje dobilo nove dimenzije. Otok smo prvih pet let kosili ročno, jeseni 2010 pa smo košnjo prvič opravili z motorno strižno kosilnico BCS, kar na enak način opravljamo še danes. Vendar se je izkazalo, da bi rečni galebi zasedli celoten otok in za čigre ne bi ostalo prav nič prostora, če ne bi dela otoka »rezervirali« za čigre. To smo dosegli tako, da smo pred začetkom gnezdenja galebov (marca) del otoka prekrili s črno folijo, čez folijo napeli goste

Prva leta smo Novi otok kosili ročno, v zadnjem času to opravimo z motorno strižno kosilnico, pri čemer je transport kosilnice na otok poseben izziv.

foto: Vesna Pirnat

Novi otok prvo gnezditveno sezono junija 2005 (zgoraj) in septembra 2005 (spodaj) – slikano z istega mesta foto: obe Damijan Denac

vrvice, ki so odvrčale galebe, da bi si spletli gnezda na foliji, in potem ko so galebi že valili in so se na gnezdišče vrnile čigre (konec aprila), vrvice in folijo odstranili. Tako smo v letih 2009–2014 na Novem otoku ohranjali površino, primerno za gnezdenje čiger. Folija je bila potrebna, da smo z njo upočasnili bujno rast – vegetacija bi bila sicer ob prihodu čiger s selitve previsoka, kar se je tudi izkazalo v letih 2006–2008, ko so zaradi zarasti čigre na tem otoku skoraj prenehale gnezdit. Poleg folije smo za zaviranje zaraščanja testirali tudi lesne sekance.

NOVE DIMENZIJE

Leta 2014 smo izkoristili sinergijo ciljev LIFE-projekta LIVEDRAVA in aktivnosti DEM ob črpanje mulja iz Ptujkega jezera v okviru ekološke sanacije jezera. Po naših priporočilih sta bila jeseni tega leta

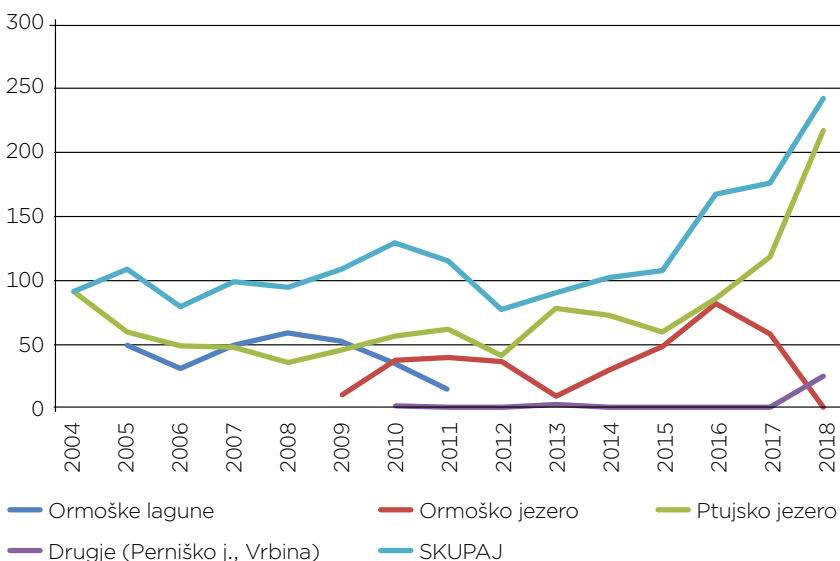

DAMIJAN DENAC je direktor DOPPS od leta 2011. Pred tem je bil raziskovalec na Nacionalnem inštitutu za biologijo. Svoje delo je posvetil ekološkim raziskavam v ornitologiji, posebej repaljščici, beli štoklji in navadni čigri ter konkretnemu naravovarstvenemu delu. Vodil je projekt LIVEDRAVA. Na Fakulteti za naravoslovje in matematiko v Mariboru predava Uvod v varstvo narave in populacijsko ekologijo.

LUKA BOŽIČ je univerzitetni diplomirani biolog iz Maribora, zaposlen kot varstveni ornitolog pri DOPPS-u, kjer dela 15 let, s pticami pa se ukvarja od zgodnje mladosti. V zadnjih letih je največ časa delal kot strokovni sodelavec pri projektu LIVEDRAVA na območju panonskega dela Drave. Je tudi nacionalni koordinator štetja IWC. Najbolj ga zanimajo vodne ptice, zlasti gnezdilke prodišč in pobrezniki.

Graf: Celinska populacija (št. gnezd. parov) navadne čigre v Sloveniji na mejnem delu s Hrvaško (Ormoško jezero)

Na delu Novega otoka smo vrsto let nameščali folijo (zgoraj) februarja in jo odstranjevali aprila (spodaj) ter tako »rezervirali« del otoka za navadne čigre (*Sterna hirundo*).

foto: **Damijan Denac,**
Luka Božič

dokončana dva dodatna otoka – Prodnati 1 in Prodnati 2. Jedro otokov je prav tako jezerski sediment in, kot pove njuno ime, sta oba prekrita s prodrom. Čigre so Prodnati otok 1 zasedle prvo leto po njegovi ureditvi, leta 2015, Prodnati otok 2 pa leta 2018. Leta 2018 so čigre gnezdile izključno na teh dveh otokih, skupaj 218 parov, kar je največ doslej. Nujno je treba poudariti, da s tem drugi otoki niso brez funkcije in da je njihovo upravljanje izredno pomembno. Na Novem otoku je denimo trenutno največja kolonija rečnega galeba v Sloveniji in brez vzdrževanja življenjskega prostora bi v nekaj letih izginila.

Čigre so v zadnjih 30 letih gnezdile tudi na drugih lokacijah v celinskem delu Slovenije – v več gramoznicah in Ormoških lagunah. Toda iz vseh gramo-

Gnezdo navadne čigre je navadno le jamica v prodru ali pa je zelo skromno obloženo (levo spodaj). Rečni galeb izdelava gnezdo iz vejic ali trsta in je večje in višje (desno spodaj).

foto: **Luka Božič**

znic so se zaradi ribiških »ureditev« in namernega uničevanja kolonij trajno poslovile. Med ukrepi za varstvo moramo omeniti gnezditvene splave, postavljene v Ormoških lagunah v letih 1997, 1998 in 2001. Z njimi smo ohranjali populacijo med letoma 1997 in 2009. Ormoške lagune nam je uspelo ohraniti po zaprtju tovarne in so naravni rezervat. V okviru obnove življenjskih prostorov je bil tam izdelan velik gnezditveni otok za čigre, kjer pa za zdaj še niso začele gnezdit. So se pa čigre začele redno pojavljati v bazenih in tam loviti.

Naravna gnezdišča na rekah je tisočletja ustvarjala in vzdrževala narava sama

Celinsko populacijo navadne čigre nam je torej do danes uspelo ohraniti, zaključimo lahko celo, da gnezdi največ parov v zadnjih 15 letih. Nove gnezditvene strukture same po sebi ne zagotavljajo ohranjanja populacije, saj se brez ustreznega vzdrževanja življenjski prostor že v zelo kratkem času spremeni in postane neprimeren za čigre. Zato danes varstvo navadne čigre brez upravljanja ni mogoče. Zahtevnost in obseg upravljanja za varstvo čigre ilustrirajo naslednji podatki: v zadnjih 15 letih smo samo na Ptujskem jezeru organizirali 30 akcij, pri katerih je sodelovalo 85 ljudi, in opravili 1651 ur dela – vse prostovoljno. Čeprav sta Prodnati 1 in 2 praktično nova otoka, sta se precej posedla, na površini so nastale depresije, prod je začelo izpirati skozi luknje in kljub prodru sta se otoka presenetljivo zarasla. Težavam in izzivom torej ni konca. Zato bomo v projektu ČIGRA oba otoka popravili in nanju dodatno nasuli prod.

Dela za varstvo čigre torej nikoli ne bo zmanjkalo. In za to je kriv človek sam. Naravna gnezdišča na rekah je tisočletja ustvarjala in vzdrževala narava sama, brez skrbi, denarja in truda človeka. Pri Legradu na Hrvaškem gnezdiijo še zadnje popolnoma naravne kolonije čiger na reki Dravi – in te ne potrebujejo upravljanja, samo reko je treba ohraniti takšno, kot je, ne pa zgraditi še ene hidroelektrarne.

Daljnovidne podstavke smo opremili z ograjo in zavetji za mladiče, prav tako jih redno čistimo.

foto: obe **Damijan Denac**

Kljub prodnati podlagi in vsakoletnemu odstranjevanju vegetacije se tudi prodnata otoka 1 in 2 zaraščata. V projektu ČIGRA ju bomo zvišali in opravili nujna dela.

foto: vse **Tilen Basle**

Osnovna enota v varstveni biologiji je populacija in ne vrsta. Posamezne populacije so prilagojene posebnim razmeram življenjskega okolja in ekološka vloga posamezne populacije je lahko povsem drugačna od drugih istovrstnih populacij. V preteklosti večinoma spregledano dejstvo so lokalna izumiranja genetsko edinstvenih populacij. Nekatere populacije iste vrste se genetsko razlikujejo celo bolj kot nekatere vrste. Navadna čigra je kozmopolitska vrsta in je široko razširjena, vendar nas zanima, ali ima več genetsko opredeljenih ali geografsko izoliranih populacij. Na Rdečem seznamu IUCN je navadna čigra opredeljena kot »LC (Least concern)«, čeprav so nekatere njene populacije, denimo »celinska«, močno ogrožene. Zato želimo v projektu ČIGRA ugotoviti, kako genetsko raznolike oz. edinstvene so posamezne populacije čiger, kar je pomembno naravovarstveno izhodišče.

Prostovoljci na akcijah vzdrževanja gnezdišč navadne čigre na Ptujskem jezeru (abc):

Aleksander Koren, Alen Ploj, Aleš Kurnik, Aleš Tomažič, Alijana Pivko Kneževič, Ana Bordjan, Andreja Slameršek, Anja Srša, Barbara Zakšek, Benjamin Denac, Borut Pittner, Borut Štumberger, Branko Pisanec, Cvetka Marhold, Dalibor Markež, Damijan Denac, Darja Slana, Dejan Bordjan, Denis Vodišek, Dominik Bombek, Eva Horvat, Franc Bračko, Gregor Domanjko, Gregor Fištravec, Greta Štumberger, Igor Gajšek, Iris Petrovič, Jakob Smole, Jan Obersnel, Jasmina Filipič, Jure Novak, Jurij Hanžel, Katarina Denac, Katja Markovič, Klemen Kunstek, Lan Bordjan, Luka Božič, Luka Korošec, Maja Marčič, Maja Ženko, Maks Sešlar, Matej Gamser, Matej Kovač, Matjaž Kerček, Matjaž Premzl, Miroslav Orešič, Mitja Denac, Mojca Korenjak, Mojca Podletnik, Mojca Zupanc, Nastja Čelan, Neža Kocjan, Nina Erbida, Nola Obersnel, Petra Arh, Rebeka Šiling, Robi Gjergjek, Rok Tuš, Rudi Habič, Sarah Robič, Saša Zavrtnik, Sašo Gorjanc, Simon Marčič, Stanko Jamnikar, Tamara Karlo, Tanita Kupčič, Tanja Korošec, Tanja Krivec, Tanja Šumrada, Tibor Bombek, Tilen Basle, Timotej Denac, Uroš Orešič, Urša Koce, Urška Jerenec, Urška Satler, Vesna Pirnat, Vit Kukolja, Vladimir Leva, Vojko Stolnik, Zarja Denac, Zmago Kovač, Željko Šalamun

Brez velike skupine prostovoljcev ne bi bilo mogoče odstraniti bujne zarasti na prodnatih otokih.

foto: **Eva Horvat**

NOVI OTOK

Zgrajen: pozimi 2004

Prvo gnezdenje čiger: 2005

Upravljanje: košnja, žaganje vrb, 2009-2014
prekrivanje dela otoka s folijo

Zanimivosti: prvo gnezdišče črnoglavega galeba v SLO (2006-2017), največja kolonija rečnega galeba v SLO

MALI OTOK

Zgrajen: 1979

Prvo gnezdenje čiger: 1980

Upravljanje: odstranjevanje japonskega dresnika in smrdljivega bezga

Zanimivosti: prvo potrjeno gnezdenje tatarske žvižgavke v SLO (2006), gnezdi rumenonogi galeb (2009-2016)

DALJNOVODNA PODSTAVKA

Zgrajena: 1979

Prvo gnezdenje čiger: 1997

Upravljanje: ograja, zavetja za mladiče, čiščenje površine

Zanimivosti: leta 2004 so bile vse čigre na podstavkih, velike gostote, zaznan kleptoparazitizem

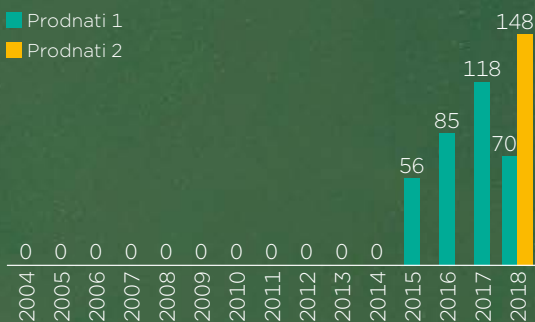
PRODNATI OTOK 1

Zgrajen: jeseni 2014

Prvo gnezdenje čiger: 2015

Upravljanje: ograja, ročno odstranjevanje vegetacije

Zanimivosti: gnezdenje večjega števila črnoglavih galebov (2016 - 13 parov, 2017 - 11 parov, 2018 - 6 parov), nameščena kamera

PRODNATI OTOK 2

Zgrajen: jeseni 2014

Prvo gnezdenje čiger: 2018

Upravljanje: ograja, ročno odstranjevanje vegetacije

Zanimivosti: gnezdenje večjega števila črnoglavih galebov (2018 - 20 parov); gnezdi mali deževnik (2017, 2018 - 1 par)

Grafi: Celinska populacija navadne čigre na Ptujskem jezeru